

Gressgård, R. (2022): 'Interseksjonalitet og ignoranse: Fra synliggjøring til avkolonialisering', i Døving, C.A. (red.): *Rasisme: Fenomenet, forskningen, erfaringene*. (Oslo: Universitetsforlaget, s. 121–138).

Kapittel 7. Interseksjonalitet og ignoranse: Fra synliggjøring til avkolonialisering

Randi Gressgård

Interseksjonalitet handler om at forskjellige former for sosial ulikhet samspiller på sammensatte og ofte motstridende måter. Personer som er underprivilegerte eller undertrykte langs én akse, for eksempel ofre for rasisme, kan være privilegerte langs andre akser, slik som kjønn. I sin tur betyr det at antirasisme ikke nødvendigvis harmonerer med vilkårene for kjønnsrettferdighet. Om man skal unngå å forsterke det ene sosiale problemet i analysen av og arbeidet mot det andre, er det nødvendig med et analyseverktøy som griper samspillet mellom dem i konkrete sammenhenger. Interseksjonalitet er ment å være et slikt teoretisk og metodologisk verktøy. Mange vil imidlertid hevde at interseksjonalitet gradvis har beveget seg bort fra en forpliktelse på sosial rettferdighet til å dreie seg mer om mangfoldige eller sammensatte identiteter. Noen anser dreiningen bort fra strukturell ulikhet som en usynliggjøring – og endatil fornektelse – av interseksjonalitetsbegrepets historiske forankring i svart feminisme. Det blir da enda en marginalisering av rasialiserte¹ kvinners sammensatte undertrykkelseserfaringer.

I dette kapitlet skal vi se nærmere på forholdet mellom interseksjonalitet og ignoranseproblematikk. Utgangspunktet er at interseksjonalitetsanalyser belyser problemet med usynliggjøring, fortrenkning, fornektelse eller glemsel av sammensatte undertrykte grupper. Formålet med interseksjonalitet er med andre ord å få frem kunnskap om sammensatte marginaliseringsprosesser som andre analyseredskaper ikke fanger opp eller ser bort fra. Mer konkret sikter analyseredskapet mot å avdekke det som ignoreres når blant annet rase/etnisitet, kjønn og klasse holdes adskilt som analysekategorier. Mye interseksjonalitetsforskning motiveres

---

¹ Jeg bruker betegnelsen «rasialisert» for å få frem at rase er et produkt av differensieringsprosesser og stabiliseringen av disse. Rase konstrueres og stabiliseres som sosial ulikhetskategori – i samspill med andre sosiale kategorier – men unndrar seg fastlagt betydning, nettopp fordi den er sammensatt og varierende (snarere enn stabil identitet). Se Murji & Solomos (2005) for en diskusjon av rasialisering. Se også Rattansi (2005) for en begrepsliggjøring av rasialisering i relasjon til det han kaller et «rase–nasjon–etnisitetskompleks», i konstituerende samspill med seksualitet, kjønn og klasse.

nettopp av utfordringene med å synliggjøre grupper som utsettes for flere former for sosial undertrykking samtidig (Lugones, 2007, s. 192). Ved å bruke ignoranse som linse, kan vi få øye på hva som står på spill – hva problemet handler om – i ulike sammenhenger der interseksjonalitet brukes i teori og praksis.

Vi skal ta utgangspunkt i usynliggjøringsproblematikken som fikk svarte feminister i USA til å utvikle et begrepsapparat om sammensatt marginalisering. Men som det vil gå frem av diskusjonen, er interseksjonalitet mer enn et synliggjøringsprosjekt som sikter mot inkludering av tidligere utelatte grupper i eksisterende strukturer. Vi skal se at problemet med «hvit ignoranse» er blitt en del av diskusjonen rundt selve interseksjonalitetsbegrepet, slik kritikken av begrepets løsrivelse fra svart feminisme antyder. Samtidig skal vi se at diskusjonen av hvit ignoranse i nyere interseksjonalitetsforskning byr på sine egne ignoranseproblemer, med konsekvenser for analyseredskapets kritiske potensial. Selv om søkelyset er på den internasjonale debatten, vil det gå frem at diskusjonen og begrepsapparatet som her presenteres, er relevant også for nordiske eller norske forhold.

Usynliggjøring og marginalisering av svarte kvinner

Svart feminisme, brukt som politisk-aktivistisk betegnelse (til forskjell fra identitetskategori), har i flere tiår påpekt problemet med usynliggjøring av rasialiserte kvinners erfaringer. Problemet gjelder for både sosiale bevegelser og forskningslitteratur som ensidig tematiserer *enten* rasisme *eller* kjønnsundertrykkelse. Feministisk forskning og politikk har jevnt over tatt utgangspunkt i hvite kvinners undertrykkelseserfaringer og oversett rasisme i samfunnet samt i egne rekker. Antirasistiske bevegelser og forskning har på sin side ofte ignorert kjønnsbasert undertrykkelse. Begge har dermed sett bort fra de sammensatte marginaliseringsmekanismene som svarte kvinner rammes av. Det inkluderer også klasseskiller og andre relevante forskjellsmarkører. Som Deborah V. King (1988, s. 52) uttrykker det: «To the extent that any politic is monistic, the actual victims of racism, sexism, or classism may be absent from, invisible within, or seen as antagonistic to that politic.»

De fleste standardfortellinger om opprinnelsen til interseksjonalitet viser til Kimberlé Crenshaw (1989, 1991), ettersom det var hun som introduserte begrepet. I sine toneangivende arbeider identifiserer Crenshaw blindflekker i eksisterende antidiskrimineringslovverk i USA som gjør at diskriminering av svarte kvinner – eller rasialiserte kvinner generelt – ikke oppnår

legitimitet (verken juridisk eller i form av politisk anerkjennelse av problemet). Mens rasediskrimineringsaker ses fra ståstedet til de mest privilegerte innenfor rasekategorien, altså fra posisjonen til svarte middelklassemenn, forstås kjønnsdiskriminering tilsvarende ut fra posisjonen til hvite middelklassekvinner. De sammensatte erfaringene av å bli diskriminert langs flere akser samtidig havner dermed utenfor lovens diskrimineringsrammer. Slik faller diskrimineringsgrunnlaget bort, og undertrykkelseserfaringene forsvinner. Dette juridiske problemet gjenspeiler den generelle mangelen på anerkjennelse av sammensatt strukturell ulikhet i storsamfunnet. I tråd med kritisk raseteoris vektlegging av strukturell endring, mener Crenshaw at løsningen på problemet ikke er å synliggjøre og inkludere rasialiserte kvinners erfaringer innenfor eksisterende rammer, men å endre selve systemet (institusjonelt) ved å ta høyde for interseksjonalitet.

I boken *Intersectionality* tar Patricia Hill Collins og Sirma Bilge (2020) for seg interseksjonalitetshistorien. De hevder at mange nåtidige forskere og praktikere aktivt ignorerer eller forblir uvitende om den formative perioden til interseksjonalitetstenkningen, forut for selve formuleringen av begrepet. Collins og Bilge anerkjenner viktigheten av Crenshaws bidrag, men er kritiske til at aktivistene og akademikerne som gikk forut for henne i vektleggingen av sammensatt undertrykkelse, ofte overses (s. 73, 93). På den måten fortsetter usynliggjøringen av rasialiserte kvinner i nye former. Med dette grepet gjør Collins og Bilge ignoranseproblematikken til et problem gjeldende for deler av interseksjonalitetsforskningen selv. Vi skal komme tilbake til denne kritikken, men før det skal vi trekke frem noen bidrag som Collins og Bilge mener utelates i standardformuleringer av begrepshistorikken.

Interseksjonalitetstenkning og -praksis kan spores tilbake til aktivisme innenfor amerikanske sosiale bevegelser på 1970- og 1980-tallet.² Den tidligere slaven, frigjøringsforkjemperen og feministen Sojourner Truths tale på «Women's Rights Convention» i Ohio fra 1851, «Ain't I a Woman?», er et referansepunkt i denne tradisjonen.³ Boken til bell hooks⁴ (1981) med samme tittel er sentral i så måte, fordi den får frem de vedvarende

---

² Et paradigmatisk eksempel på tidlig «interseksjonell» aktivisme er *The Combahee River Collective*, en gruppe svarte, lesbiske feminister fra USA, opprettet i 1974. Se deres «Statement» fra 1977: <https://www.blackpast.org/african-american-history/combahee-river-collective-statement-1977/>

³ Truth, som ble født som slave på slutten av 1700-tallet og opprinnelig het Isabella Bomefree, var engasjert både i kvinnerettighetsbevegelsen og antislaveribevegelsen, og snakket om alle menneskers rett til å være frie. Talen fra 1851 ble publisert i to ulike versjoner. Se følgende nettside for sammenligning av de to: <https://www.thesojournertruthproject.com/compare-the-speeches/>

⁴ bell hooks, som opprinnelig het Gloria Jean Watkins, brukte små forbokstaver i forfatternavnet.

spenningene mellom svartes rettighetskamper og kvinnerettighetskamper i det rasedelte amerikanske samfunnet. Selv om svarte kvinner og menn på lik linje hadde kjempet for frihet under slaveriet og i store deler av gjenoppbyggingsfasen, ble den revolusjonære ånden som hadde preget svarte kvinners intellektuelle og politiske innsats, gradvis lagt i grus. Med borgerrettsbevegelsen og kvinnekampen på 1960- og 1970-tallet havnet svarte kvinner i en knipe: Å støtte kampen om kvinners stemmerett ville bety å alliere seg med hvite kvinneaktivister som hadde vist seg å være rasistiske. Å støtte kun svarte menns stemmerett ville på den andre siden være å underbygge en patriarkalsk sosial orden som forhindret dem fra å ha en politisk stemme. Når det er snakk om svarte mennesker, står sexisme i veien for anerkjennelsen av svarte kvinnelige interesser. Og når det er tale om kvinner, står rasisme i veien for anerkjennelsen av svarte kvinnelige interesser (hooks, 1981, s. 4, 7).

Problematiseringen av undertrykkelse og ignoranse innenfor de respektive frigjøringsbevegelsene fant også gjenklang hos forskere og aktivister i Storbritannia, blant annet innenfor den såkalte Birminghamskolen ved Centre for Contemporary Cultural Studies. Hazel Carby (1982) fremhever at svarte kvinners kritikk av historieskriving ikke bare handler om å problematisere fravær. Problemet handler like mye om fremstillingsmåte – representasjoner – i tilfeller der svarte kvinner *er* inkludert i historien. Carby utvider samtidig fokuset til å omfatte erfaringer til rasialiserte diasporakvinner i Storbritannia og eurosentrisk beskrivelser av «tredje verdens kvinner» i feministisk litteratur (s. 212–213, 216–217). Når det gjelder diasporakvinner, har både deres historier før de emigrerte og deres erfaringer og antirasistiske kamper som fulgte etter immigrasjonen, blitt ignorert av hvite feminister (s. 219). De spede forsøkene på dialog har satt søkelys på synlige empiriske forskjeller mellom hvite og rasialiserte kvinners sosiale forhold. Man har vært mindre opptatt av å utvikle et teoretisk perspektiv som fanger opp (det strukturelle) grunnlaget for disse forskjellene (s. 221). Carby etterlyser derfor teoriutvikling som tydeliggjør kolonialismen og imperialismes ulike konsekvenser for henholdsvis rasialiserte og hvite kvinner. Samtidig understreker hun nødvendigheten av en grunnleggende omstrukturering av samfunnsorganiseringen for å bekjempe ulikhet i livsbetingelser.

I likhet med Carby kritiserer Floya Anthias og Nira Yuval-Davis (1983) usynliggjøringen av den «etniske» konteksten for feministiske kamper i Storbritannia. Det dreier seg ikke simpelthen om svarte versus hvite kvinners posisjoner, for en slik opposisjon risikerer å overbetone synlige forskjeller knyttet primært til hudfarge. I stedet er det viktig å få frem hvordan

etniske gruppers strukturelle posisjon betinger sosiale relasjoner. På det grunnlaget kritiserer Anthias og Yuval-Davis hvit feminisme for å overse samspillet mellom kjønnsbaserte og etniske skillelinjer. De vil, med andre ord, vise hvordan minoritetsetniske gruppers marginalisering og rasisme er kjønnet.

Forholdet mellom kunnskap og ignoranse

Den tradisjonen av interseksjonalitetsanalyse og -praksis som er beskrevet ovenfor, har i overveiende grad målbåret en standpunkt epistemologi. I denne tradisjonen er kunnskap uløselig knyttet til erfaring. Og da er det sentralt å få frem at ulike strukturelle posisjoner i samfunnet skaper sosialt differensierte kunnskapssubjekter. Mange bruker interseksjonalitet til å belyse hvordan sammensatte undertrykkelseserfaringer innebærer sammensatte kunnskapssposisjoner.

Sandra Harding (2006, s. 25) hevder at undertrykte grupper kan lære å utnytte sin posisjon til å få frem kunnskap om hvordan sosiale relasjoner fungerer. De kan bidra til innsikter som ikke finnes – eller ikke er så lett å finne – i etablerte kunnskapstradisjoner og akademiske institusjoner. Hun hevder videre at politiske frigjøringskamper i seg selv er kunnskapsfrembringende, og dermed blir en del av forskningsmetoden. Sosiale bevegelser kan i den forstand ses som epistemologiske frigjøringsbevegelser. Målet er å endre kunnskapsrammene heller enn å supplere etablert kunnskap. Sagt annerledes er ny kunnskap ikke rent påfyll – den skal gjøre oss i stand til å se virkeligheten på nye måter (jf. Crenshaw). Det er da spesielt viktig å forstå samspillet av ulikhetsskapende mekanismer, som vanligvis overses (innenfor etablerte kunnskapstradisjoner og i rettssystemet). Men interseksjonalitet er som nevnt ikke et rent synliggjøringsprosjekt. Forholdet mellom kunnskap og ignoranse kompliserer ideen om synliggjøring langs flere dimensjoner.

Begreper orienterer oss i verden; vi ser ting gjennom begreper, hevder Charles Mills (2007, s. 27). Samtidig kan vi snakke om begrepers blindhet, i den grad de blokkerer for utsynet vårt. Han bruker begrepene ignoranseepistemologi (*epistemology of ignorance*) og hvit ignoranse for å fremheve hvites blindhet for – eller uvitenhet om – rasialiserte gruppers undertrykkende forhold samt hvites rolle i denne undertrykkelsen (Mills, 1997, 2007). Inspirert av Mills, men også av Marilyn Frye (1983) og feministiske forskere, beskriver Nancy Tuana (2006) forskjellige varianter av systematisk (til forskjell fra vilkårlig) ignoranse. Én variant er å *vite at vi ikke vet, men ikke bryr oss om å vite*. Dette handler om manglende interesse for å utvikle kunnskap om et

fenomen eller område. Hvorvidt en type kunnskap anses som verdifull eller ikke, er nært forbundet med strukturelle privilegier og undertrykkelse (s. 4–5). En annen ignoransevariant er når *vi ikke engang vet at vi ikke vet*. Det henger sammen med at sterke interesser og etablert viten står i veien for denne kunnskapen. At en spesifikk gruppes erfaringer eller verdier overses i konvensjonell kunnskapsproduksjon, er noe feministisk standpunktteori er spesielt opptatt av (jf. motstandsepistemologi) (s. 6, 8). En tredje variant er *de vil ikke at vi skal vite*. Her handler det om å konstruere marginaliserte grupper som forskningsobjekter, men ikke som kunnskapsbærere (og dermed frata dem autoritet). Også denne formen for ignoranse er sentral for mange standpunktteoretikere når de snakker om kunnskapssubjekter. Tuana påpeker viktigheten av å undersøke hvilken *type* kunnskap bestemte grupper berøves, i tillegg til de strukturelle forholdene som betinger denne ignoransen (s. 9). En fjerde form, *villet ignoranse*, handler om at *de ikke vet og ikke vil vite* (s. 10), og står spesielt sentralt i Mills' (1997) problematisering av ignoranseepistemologi. Her dreier det seg ikke bare om at hvite privilegier gjør det mulig å overse rasisme. Det er snakk om å ikke *ville* vite – å kultivere en systematisk uvitenhet (om enn ureflektert hos den enkelte) som opprettholder strukturell undertrykkelse. Noen ganger kan for eksempel villet ignoranse medføre eksplisitt fornektelse av at rasisme eksisterer i samfunnet, altså en fornektelse av virkeligheten til rasialiserte grupper. Villet ignoranse handler også om en historisk glemselspolitikk som innbefatter tildekking av hvithetens egen tilblivelse og historie som «umarkert markør» (Tuana, 2006, s. 12–13; Frankenberg, 1997, s. 16).

Ignoranse dreier seg generelt om kunnskapsprosesser egnet til å skape ikke-viten om de strukturelle dynamikkene som vedlikeholder sosiale skillelinjer, slik som strukturell rasisme eller hvite privilegier. Begrepet om hvit ignoranse er således beslektet med det W.E.B. Du Bois (2016) i 1920-tallets USA kalte skolert ignoranse (*educated ignorance*), med en ikke ubetydelig komponent av vanemessig tillæring (knyttet til strukturelle privilegier). At ignoransen er systemisk sier oss samtidig noe om den begrensede effekten av opplysnings- og bevisstgjøringsprosjekter i møte med den. Mange vil følgelig problematisere troen på at økt kunnskap er det som skal til for å skape etisk bevissthet og politisk endring i retning av sosial rettferdighet (se bl.a. Sullivan & Tuana, 2007). Som Ewe Sedgwick (1990, s. 7) formulerer det: «A writer who appeals too directly to the redemptive potential of simply upping the cognitive wattage on any question of power seem, now, naïve.» Hun understreker at ignoranse og kunnskap

ikke står i motsetning til hverandre, men at ignoranse snarere er en integrert del av kunnskapsprosessen.

Dersom viten skaper og beror på ikke-viten, betyr det at kunnskap og ignoranse ikke kan forstås som diametrale motsetninger: Ignoranse er ikke simpelthen fravær av kunnskap. Hvis man forstår kunnskap som situert, betyr det at kunnskap skapes under visse betingelser som setter rammene eller grensene for hva som kan vites eller forstås. Det betyr nødvendigvis at ignoranse også er situert (Tuana, 2006, s. 3). Ikke minst betyr det at forholdet mellom kunnskap og ignoranse må forstås i lys av makt og politikk. Et søkelys på ignoranse kan få frem hvilken rolle makt spiller i konstruksjonen av hva som (kan) vites eller synliggjøres, og det kan gi innsyn i hvilke politiske verdier som betinger kunnskapsproduksjonen. Det kan ikke minst gi innsyn i prosesser der visse typer kunnskap – ikke tilfeldig – går i glemmeboken (Tuana, 2004, s. 195; jf. Sedgwick, 1990; Mills, 1997, 2007; Stoler, 2009, 2016).

Tuana forstår vel å merke ikke ignoranse som ideologi i konvensjonell forstand, det vil si som en mytisk tilsløring eller forvrengning av virkeligheten, selv om det i mange tilfeller er uklare grenseoppganger til både det marxistiske begrepet om falsk bevissthet og det eksistensialistiske begrepet ond tro (*bad faith*) (Tuana, 2006, s. 17n9; se også Mills, 2007, s. 21; Stoler, 2009, s. 247–249, 259).⁵ For Michel Foucault, som Tuana er inspirert av, peker ikke det usynlige eller «skjulte» mot en underliggende sannhet eller hemmelighet som kan avdekkes eller avsløres gjennom ideologikritikk. Det kritiske søkelyset er snarere på det som ignoreres eller bringes til taushet i selve kunnskaps-/maktprosessen (se f.eks. Foucault, 1980). Det er i den betydning at Tuana snakker om ignoranseepistemologi som ignoransepolitikk.⁶

Mot denne bakgrunnen ser vi at ignoranse ikke kan reduseres til en vitenskapsteoretisk erkjennelse av at det finnes «grenser for kunnskap», ofte forbundet med grunnleggende uvisshet eller kompleksitet. Ignoranse skal dessuten ikke forveksles med det som overskrider våre fatteevner, ofte knyttet til begreper om det ubestemmelige (Tuana, 2004, 2006; jf. Gressgård,

---

⁵ Tuana plasserer seg nærmere Frye (1983) enn Mills (1997), hvis begrep om ignoranseepistemologi peker mot en ideologisk forvrengning av virkeligheten. Se Sullivan & Tuana (2007) for en diskusjon av rasialisert ignoranse, der flere av bidragene utfordrer Mills' forståelse av sann/falsk kunnskap. Mills' (2007) eget bidrag om hvit ignoranse utdyper hvordan falske oppfatninger og fraværet av sanne oppfatninger om hvit overlegenhet til sammen utgjør en sosial erkjennelse som forvrenger virkeligheten.

⁶ Når det gjelder det Tuana kaller ignoransepolitikk, kan vi igjen trekke linjer til Sedgwick (1990), som tydelig får frem at ignoranse i seg selv er maktgenererende gjennom de privilegiene som uvitenhet om kunnskapens spesifikke forutsetninger gir i ulike sammenhenger. Sedgwick er også tydelig på at ignoranse ikke står i en underordnet posisjon i forhold til epistemologisk kunnskap, men utgjør – fundamentalt sett – dens ressursgrunnlag.

2008, 2019). Selv om all kunnskap er politisk i den forstand at den er diskuterbar, er ikke all kunnskapsignoranse like problematisk – all den tid ignoranse er en unngåelig, integrert del av kunnskapsprosessen. For standpunktteoretikere handler erkjennelsen av at det finnes «grenser for kunnskap» mest om å innse at mulighetene for å forstå andres sosiale posisjoner og erfaringer (på deres egne premisser) nødvendigvis er begrenset. Standpunktteoriologi utgår tross alt fra at kunnskap, *all* kunnskap, er situert. I stedet for å se grensene for kunnskap som en mangel, kan den kunnskapsmessige utilstrekkeligheten danne utgangspunkt for engasjement, dialog og alliansebygging med de som er annerledes posisjonert sosialt sett. Det innebærer også en forpliktelse på ansvarlighet, der man utviser ydmykhet i møte med «de andre» eller det ukjente.

Det er imidlertid alltid en fare for at dialog og alliansebygging bidrar til å glatte over ulikheten i posisjon mellom partene. Det kan lede til antagonisme snarere enn gjensidig engasjement og forståelse på tvers av forskjeller. Clair Hemmings (2012, s. 153) understreker at affektiv fiendtlighet kan være et tegn på fravær av reell gjensidighet i relasjonene (jf. Gressgård, 2022). Beslektet med denne typen forskjellsblindhet og mangel på gjensidighet, er den epistemiske vanen til hvite feminister å «generøst» referere til svarte feminister. Tilsynelatende omfavner hvite forskere antirasisme og avkolonialisering, men uten en reell anerkjennelse av rasialiserte subjekter som kunnskapsbærere og uten noen reell investering i sosial rettferdighet (Collins & Bilge, 2020). Under dekke av åpenhet og raushet kan den hvite ignoransen det her er snakk om, lett forsterke globale kunnskapshierarkier. Dessuten kan den underbygge former for usynlighets- og glemselspolitikk som gir et fortegnnet bilde av historien, begrephistorikken til interseksjonalitet innbefattet.⁷

Fortrengning, hvitvasking, annektering

Blant de som går i rette med forskere som løsriver interseksjonalitetsbegrepet fra dets påståtte opprinnelse i svart feminisme (som politisk bevegelse) og overser rasialiserte subjekter som

---

⁷ Disse variantene av hvit ignoranse sorterer under flere av kategoriene i Tuana's taksonomi, men er mer utførlig beskrevet av Frye (1983). Se Tuana (2019) for en nyere, genealogisk analyse av rasialisert glemselspolitikk. Ann L. Stoler (2016) har en lignende tilnærming i sin genealogiske analyse, men understreker at «glemsel» og «ignoranse» ikke er helt dekkende for den formen for kolonial «afasi» vi snakker om når imperiale historier utelukkes eller umuliggjøres (se s. 10, 12, 128, 166–167 om terminologibruk). Se også Stoler's (2009) kapittel «Imperial dispositions of disregard», der hun diskuterer forholdet mellom viten og ikke-viden opp mot ulike begreper om ignoranse (postkoloniale, sosiologiske, psykologiske og filosofiske). Her fremholder hun at ignoranse er en pågående prosess, der det avgjørende spørsmålet er hvordan prosessen formes og opprettholdes av spesifikke institusjonelle, sosiale og psykiske forordninger. Stoler's begreper om «imperial dispositions» og «the politics of disregard» understreker ikke bare ignoransepolitikken's historisitet, men også dens sentrale affektive dimensjoner (jf. Sedgwick).

kunnskapsbærere, er Gail Lewis (2009, 2013). Etter hvert som interseksjonalitet har spredd seg til Europa og anvendes i nye sammenhenger, har det skjedd en forskyvning av begrepet, mener hun. Det foregår en begrepslig «hvitvasking» av interseksjonalitet, i form av en dobbel fortrenning: Det skjer en romlig eller geografisk forskyvning av rase til «andre steder», særlig USA, der rasisme antas å være et utbredt problem, mens rase (som analysekategori) ikke betraktes som særlig relevant i europeiske samfunn (Lewis, 2013, s. 874). I opptakten til innvendingen mot «hvitvasking» viser Lewis til tankegodset som motiverte Anders Behring Breiviks terrorhandlinger i 2011, samt flere andre europeiske eksempler som tydeliggjør at rasisme lever i beste velgående (s. 876–877). Det er derfor underlig at relevansen av analysekategorien rase kan benektes eller avvises. En av forklaringene hun foreslår, som særlig gjelder skandinaviske land, er investeringen i et egalitært nasjonalt selvbilde (s. 878). Rasekategorien anses som relevant kun når analysen innbefatter rasialiserte befolkningsgrupper, mens hvithetens betydning forblir usynlig (s. 884). Denne fortrenningen bidrar ikke bare til å befeste hvitheten som norm, men bygger også opp under den etablerte ulikheten i kunnskapsproduksjon: «Her» er stedet for teoriutvikling, mens rase hører til «der» (s. 885). På den måten utviskes både subjektets sosiale virkelighet, historien til rasekategorier i Europa og utbredelsen av rasialisering i forskjellige former (s. 887).

I samme gate kritiserer Bilge (2013, s. 412) forskning og politikk som ignorerer rase som grunnleggende for interseksjonell tenkning og praksis. Hun hevder at «hvitvasking» av interseksjonalitet bringer til taushet, fortegner og ekskluderer rasialiserte grupper. Samtidig tilsløres maktstrukturene som opprettholder sosial ulikhet (s. 406–407). Ifølge henne foregår det en annektering av interseksjonalitet innenfor akademisk feminisme som løsriver begrepet fra dets utgangspunkt. Denne begrepsovertakelsen utvisker samtidig spenningen mellom svarte og hvite feminister. Og den marginaliserer de som forsøker å knytte begrepet til dets opprinnelige formål, «which was grounded in the political subjectivities and struggles of less powerful social actors facing multiple intertwined oppressions» (s. 411). Tilsvarende hevder Barbara Tomlinson (2013a, 2013b, 2018) at det foregår en systematisk fordreining av interseksjonalitet innenfor europeisk, hvit feminisme. Hun er særlig opptatt av rasialiseringen det medfører og den parallelle blindheten for europeisk rasisme, herunder den eksplisitte fornektelsen av europeisk kolonialhistorie (jf. Keskinen et al., 2009). I tråd med bell hooks fremholder Tomlinson (2013b, s. 266) at hvite, europeiske feminister kanskje tror de har noe å vinne på å distansere seg fra svarte kvinner. De

forsøker muligens å bøte på sin underordnede status som kvinner ved å forvise menn – og seg selv – om sin overlegne status som hvite.

De tre nevnte kritikere understreker, på hver sin måte, at den opprinnelige forbindelsen mellom interseksjonalitet (som analyse og praksis) og sosial rettferdighet forsvinner ut idet interseksjonalitet løsrives fra sitt utspring i svart aktivisme og svart akademisk feminisme. Dermed henledes oppmerksomheten bort fra nødvendigheten av en grunnleggende omstrukturering av samfunnsorganiseringen. De er også opptatt av at de rasialiserte og kjønnede spenningene som var utgangspunktet for interseksjonalitetsbegrepet, uvilkårlig reproduseres samtidig med at de ignoreres (se også May, 2015).

Vesensforskjeller, verdensforskjeller

Men ikke alle som tilslutter seg svart feminisme skriver under på denne kritikken. I det minste er det grunn til å fremheve dens egen glemselspolitikk. I boken *Black Feminism Reimagined* går Jennifer C. Nash (2019) i rette med blant andre Collins, Bilge og Tomlinson sine innvendinger. Nash mener det på mange måter er forståelig at svarte feminister kritiserer «hvitevaskede» fremstillinger av interseksjonalitet og tar til orde for ansvarsfulle lese- og siteringspraksiser som anerkjenner denne tradisjonens sentrale bidrag, gitt den systematiske usynliggjøringen og institusjonelle marginaliseringen svarte feminister har vært utsatt for i alle år. Hun mener likevel det er problematisk å gjøre hevd på interseksjonalitet og forsøke å «redde» begrepet fra påstått overtakelse og misbruk, med henvisning til dets opprinnelige formål og forankring. Opprinneshistorier som identifiserer interseksjonalitet med svart feminisme på denne måten, risikerer å tilsløre mangfoldet av bevegelser som anvender interseksjonalitetsbegrepet, inkludert bevegelser i det globale sør. Det tildekker dessuten bredden av bidrag innenfor svart feminisme selv (s. 61 f.). Langs samme linje bemerker Amund Hoffart (2021, s. 42) i sin avhandling om interseksjonalitetens metadiskusjon at den diskursive fremstillingen av interseksjonalitet som hjemmehørende i en bestemt kunnskapstradisjon i USA, gjør det spesielt krevende å anvende begrepet på «riktig måte» utenfor disse rammene.⁸ Nash (2019, s. 138) slår fast at vernet om interseksjonalitet leder til en endeløs korrigerings av misbruk. Vi kan da få inntrykk av at

---

⁸ Hoffarts (2021) analyse retter seg spesielt mot hvordan toneangivende interseksjonalitetsforskere, inkludert flere av de som er nevnt her, legger beslag på interseksjonalitet og posisjonerer seg i opposisjon til det de mener er feil bruk eller feilet kritikk av begrepet, som følge av uvitenhet/ignoranse eller en form for vrangvilje (som er beslektet med «villet ignoranse»).

kunnskap står i et binært opposisjonsforhold til ignoranse, der sannhet konfronterer og korrigerer falskhet eller feil.

I sin diskusjon av mangfoldige og skiftende former for ignoransemakt, påpeker Lorraine Code (2007, s. 222) at forsøket på å korrigere «ignoransefeil» fort leder til personlige beskyldninger (det er *noens* ignoranse), eller, med henvisning til Sedgwick (1990, s. 7), psykologisk påføring av skam.⁹ Den kanskje viktigste innsikten fra Code (2007) er at ignoranse stadig tilpasses nye omstendigheter og inntar andre former enn de lett identifiserbare dominansforholdene. Ofte har ignoransen et preg av uskyld eller et skinn av nøytralitet over seg, men også en eim av skråsikkerhet. Kombinasjonen av uskyld og skråsikkerhet gjør ignoransen til noe selvsagt og uangripelig, samtidig som den blir mer gjenstridig enn kunnskap (s. 225). Som vi har sett Sedgwick påpeke, er det temmelig nytteløst å appellere til kunnskap eller «fakta» i møte med etablerte sannheter og gjengse forståelser (*common sense*-kunnskap) av virkeligheten (jf. Gressgård, 2022). Hvis «fakta» i seg selv er skapt og opprettholdt av maktprosesser, må vi antakelig slå oss til ro med at det ikke finnes et ignoransefritt sted (Code, 2007, s. 216). Dette er imidlertid mer et utgangspunkt enn en konklusjon, så hva har det å si for interseksjonalitet?

Dersom synliggjøring av kategorier og samspillet mellom dem uunngåelig innebærer kunnskapsignoranse, samtidig med at interseksjonalitetsanalysen sikter mot å bøte på systematisk ignoranse med ny kunnskap, er det kanskje nærliggende å omfavne – heller enn å stritte imot – en «epistemisk sårbarhet» (Gilson, 2011). Denne formen for sårbarhet er nært beslektet med standpunkt epistemologiens erkjennelse av kunnskapsmessig utilstrekkelighet, forstått som et hinder og en kilde til innsikt og ansvarlighet på én og samme tid. Begrepet er imidlertid mer etisk enn politisk orientert. Når det kommer til det Tuana kaller ignoransepolitikk, kan det derfor være mer hensiktsmessig å belyse ignoransemakt enn å påkalle epistemisk sårbarhet. I alle tilfeller – en mer farbar vei enn å etterlyse ansvarlige fremstillinger og korrekt referansepraksis ville være å utvikle begreper som får frem kolonialismens og imperialismens ulike konsekvenser for rasialiserte og hvite kvinner (som de forannevnte britiske bidragene etterlyste allerede på

---

⁹ Når hvit ignoransemakt påpekes, kan det derfor være nyttig å skille mellom hvite kroppslige subjekter og strukturell hvithet (Code, 2007, s. 222), på samme måte som det er nyttig å skille mellom svarte, kjønnete kropper og en bestemt kunnskapstradisjon når svart feminisme omtales (Nash, 2019, s. 5).

begynnelsen av 1980-tallet).¹⁰ Ikke minst gjelder det å få frem hvordan skiftende koloniale strukturer medfører nye og fornyede former for ignoransemakt (jf. Stoler, 2016).

I nordisk eller norsk sammenheng er det spesielt relevant å undersøke hvordan kolonial delaktighet viser seg gjennom velferdsstaten. For eksempel fungerer likestillingsidealer i mange sammenhenger som symbol og målestokk på både vestlig demokrati eller sivilisasjon og nasjonal tilhørighet. Slik kan likestilling – sammen med homotoleranse – brukes som politisk instrument til å skille mellom ønskede og uønskede grupper og praksiser, både innenriks og utenriks (se f.eks. Keskinen et al., 2009; Gressgård & Jacobsen, 2008; Akin & Svendsen, 2018). Denne koloniale delaktigheten er nært forbundet med investeringen i et egalitært nasjonalt selvbylde, som vi så Lewis påpeke, der hvithetens betydning forblir usynlig. Like mye som et analyseredskap for å forstå hvordan *sammensatt undertrykkelse* skjer, vil interseksjonalitet da kunne kaste lys over hvordan *sammensatte privilegier* reproduseres gjennom ignoranse (jf. Wekker, 2016). Vi har sett at hvit ignoransemakt også gjør seg gjeldende innenfor interseksjonalitetstenkningen selv, noe som understreker den strukturelle rasismens mangfoldighet og tilpasningsdyktighet (jf. Carbin & Edenheim, 2013; Hoffart, 2021; se også Egeland & Gressgård, 2007; Gressgård, 2008).

I den forbindelse er det sentralt å forstå, som Nash (2019, s. 68) påminner oss, at interseksjonalitetsbegrepets forflytninger rundt om i verden delvis henger sammen med amerikansk akademias dominerende posisjon i det globale kunnskapshierarkiet. Det er også verdt å nevne at bruken av interseksjonalitet ofte innebærer en kategoriseringslogikk som står i fare for å videreføre koloniale strukturer. Relevant her er María Lugones' (2010) analyse av kjønnskolonialitet (*coloniality of gender*). Hun hevder at det koloniale svaret på Sojourner Truths spørsmål – «Ain't I a woman?» – ville være et klart «nei». Dette fordi koloniherrne ikke betraktet kolonialiserte hunkjønn (*females*) som mennesker, og dermed heller ikke som kvinner, fordi kjønn (*gender*) ble sett som en (eksklusivt) menneskelig attributt (s. 745). Og selv om de kolonialiserte etter hvert ble frigjort, innlemmet i menneskeheten og tildelt kjønnsidentitet i henhold til europeiske normer, forble selve kategoriseringslogikken stående urørt. Ifølge Lugones kan ikke de vestlig-moderne kjønnskategoriene forflytte seg og «oversettes» uten å trekke med seg den koloniale maktlogikken.¹¹

---

¹⁰ Det vil måtte innbefatte, i Ruth Frankenberg's (1997, s. 3) ord, «efforts to resituate whiteness from its unspoken (perhaps unspeakable?) status; to displace and then reemplace it».

¹¹ Se Butler (2019) for en alternativ forståelse av «oversettelse» av kjønn.

Ved å anvende kolonialitetsbegrepet får Lugones (2007, 2010) frem at ignoranseproblemet ikke bare dreier seg om blindhet for sammensatt undertrykkelse som følge av mangel på interseksjonalitetstenkning. Kolonialitet peker, mer grunnleggende, mot ignoranse av den koloniale forskjellen. Kolonialitet innebærer nemlig fornektelse av at det eksisterer forskjellige verdener med helt ulike ontologiske vilkår enn den hierarkiske kategoriseringslogikken (Lugones, 2010, s. 746, 749). Breny Mendoza (2015, s. 19) bemerker at Lugones setter (den vestlig-moderne) kjønnskategorien i forbindelse med den dødelige logikken som preger kolonialitetsmakt, en slags eliminerings- eller utrydningslogikk. Det skal samtidig sies at Lugones' variant av dekolonial feminisme bygger videre på mangfolds- og allianselogikken hun mener kjennetegner svart feminisme. Formålet er å utvide interseksjonalitet til å omfatte overlappingen av kolonial rasialisering og kolonial kjønnskategorisering (se også Lugones, 2007, s. 208n15).

Men som Mendoza (2015, s. 6) videre bemerker, er anvendbarheten av interseksjonalitet i samband med kolonialitet og dekolonialitet diskuterbar. Til forskjell fra Lugones vil mange hevde at interseksjonalitet er uforenlig med dekoloniseringsprosjekter. Det henger sammen med den epistemologiske kunnskapstradisjonen som interseksjonalitetstenkning og -praksis befinner seg innenfor. Et vanlig dekolonialt argument er at om den koloniale forskjellen og eksistensen av fundamentalt forskjellige verdener skal tas på alvor, i all sin ontologiske væren, må også grensene for vestlig-epistemologisk kunnskap tas på alvor. Da holder det ikke, som interseksjonalitetsforskere flest gjør, å insistere på den gjensidige konstitueringen av forskjellskategorier. Ei heller holder det å anerkjenne ulike epistemologiske ståsteder – og erkjenne kunnskapens sosiale betingelser eller situerhet – med henblikk på dialog og alliansedannelse. En reell avkolonialisering vil innebære et oppgjør med den vestlig-epistemologiske forståelsen av kunnskap og fornektelsen eller utraderingen av alternative kunnskapsformer.¹²

Vi ser at alternative kunnskapsformer i dette tilfellet forbindes med andre ontologiske væremåter. Det betyr at problemet med kolonialitet og ignorering av den koloniale forskjellen er av en kvalitativt annen karakter enn det begrepet om ignoranseepistemologi eller ignoransepolitikk favner om: Kolonialitet flytter søkelyset fra bestemte epistemologiske

---

¹² Se Chandler & Reid (2019, s. 89–93) for en kritikk av dekolonial teori med hensyn til ontologisk definerte «andre verdener» og kunnskapsforståelser. Se også Gressgård (2022).

(ignoranse)problemer til problematisk (ignorant) epistemologi. Ignoranseproblemet består da av vestlig-moderne representasjon eller kategorisering som sådan, ikke spesifikt problematiske representasjoner og deres strukturelle betingelser (som bl.a. Carby ovenfor og mange innenfor interseksjonalitet og postkolonial teori har vært mest opptatt av). En forpliktelse på sosial rettferdighet fra et slikt dekolonialt ståsted vil følgelig kreve noe annet enn å sette parentes rundt og se bortfor den dominerende verdenen av kolonial kategorisering, slik Lugones tar til orde for. Om det i det hele tatt er relevant å snakke om sosial rettferdighet i den forbindelse,¹³ vil det kanskje kreve, som Claire Colebrook (2020) påpeker med vink til Saidiya Hartman (2007), en regelrett slutt på nettopp denne verdenen.

Referanser

- Akin, D. & Svendsen, S. H. B. (2018). Becoming family: Orientalism, homonormativity and queer asylum in Norway. I A. Rohde, C. von Braun & S. Schüler-Springorum (red.), *National Politics and Sexuality in Transregional Perspective: The Homophobic Argument* (s. 39–54). Routledge.
- Anthias, F. & Yuval-Davis, N. (1983). Contextualising feminism: Gender, ethnic and class divisions. *Feminist Review*, 15, 62–75. <https://doi.org/10.2307/1394792>
- Bilge, S. (2013). Intersectionality undone: Saving intersectionality from feminist intersectionality studies. *Du Bois Review*, 10(2), 405–424. <https://doi.org/10.1017/S1742058X13000283>
- Butler, J. (2019). Gender in translation: Beyond monolingualism. *PhiloSOPHIA*, 9(1), 1–25. <https://doi.org/10.1353/phi.2019.0011>
- Carbin, M. & Edenheim, S. (2013). The intersectional turn in feminist theory: A dream of a common language. *European Journal of Women's Studies*, 20(3), 233–248. <https://doi.org/10.1177/1350506813484723>
- Carby, H. V. (1982). White women listen! Black feminism and the boundaries of sisterhood. I Centre for Contemporary Cultural Studies (red.), *The Empire Strikes Back: Race and*

---

¹³ For så vidt som rettferdighet, spesielt «sosial rettferdighet», innebærer humanistisk anerkjennelses- og rettighetstenkning innrettet mot mekanismer for inkludering og ekskludering (som er karakteristisk for vestlig-moderne kategoriseringslogikk), vil selve begrepet måtte omdefineres. Samtidig kan man spørre om det gir mening å snakke om sosial rettferdighet når grunnlagspremissene endres radikalt (jf. Colebrook, 2017, s. 18). Tilsvarende kan man spørre om det gir mening å snakke om ignoranse, eller om et annet begrepsapparat vil være mer passende, når fokuset snus fra epistemologiske problemer til problematisk epistemologi.

- Racism in 70s Britain* (s. 212–235). Routledge/Centre for Contemporary Cultural Studies, University of Birmingham.
- Chandler, D. & Reid, J. (2019). *Becoming Indigenous: Governing Imaginaries in the Anthropocene*. Rowman & Littlefield.
- Code, L. (2007). The Power of Ignorance. I S. Sullivan & N. Tuana (red.), *Race and Epistemologies of Ignorance* (s. 213–229). State University of New York.
- Colebrook, C. (2017). We have always been post-Anthropocene: The Anthropocene counterfactual. I R. Grusin (red.), *Anthropocene Feminism*. University of Minnesota Press.
- Colebrook, C. (2020). What would you do (and who would you kill) in order to save the world? I D. Chandler, K. Grove & S. Wakefield (red.), *Resilience in the Anthropocene: Governance and Politics at the End of the World* (s. 179–199). Routledge.
- Collins, P. H. (1998). It's all in the family: Intersections of gender, race, and nation. *Hypatia*, 13(3), 62–82. <https://www.jstor.org/stable/3810699>
- Collins, P. H. & Bilge, S. (2020). *Intersectionality* (2. utg.). Polity.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139–167.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>
- Du Bois, W. E. B. (2016). *Darkwater: Voices from within the Veil*. Verso. (Opprinnelig utgitt 1920).
- Egeland, C. & Gressgård, R. (2007). The “will to empower”: Managing the complexity of the Others. *NORA – Nordic Journal of Women's Studies*, 15(4), 207–219. <https://doi.org/10.1080/08038740701646689>
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge* (C. Gordon, Red., C. Gordon, L. Marshall, J. Mepham & K. Soper, Overs). Pantheon Books.
- Frankenberg, R. (1997). Introduction: Local whiteness, localizing whiteness. I R. Frankenberg (red.), *Displacing Whiteness: Essays in Social and Cultural Criticism* (s. 1–33). Duke University Press.

- Frye, M. (1983). *The Politics of Reality: Essays in Feminist Theory*. Crossing Press.
- Gilson, E. (2011). Vulnerability, Ignorance, and Oppression. *Hypatia*, 26(2), 308–332.
<https://doi.org/10.1111/j.1527-2001.2010.01158.x>
- Gressgård, R. (2008). Mind the gap: Intersectionality, complexity and 'the event'. *Theory and Science*, 10(1), 1–20.
- Gressgård, R. (2019). The racialized death-politics of urban resilience governance. *Social Identities*, 25(1), 11–26. <https://doi.org/10.1080/13504630.2017.1418605>
- Gressgård, R. (2022). Dialogue in a polarized world – is there a way out? I L. Dunaj & K. C. M. Mertel (red.), *Hans-Herbert Kögler's Critical Hermeneutics* (s. 231–248). Bloomsbury Publishing.
- Gressgård, R. & Jacobsen, C. M. (2008). Krevende toleranse: Islam og homoseksualitet. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 32(2), 22–39.
- Harding, S. (2006). Two influential theories of ignorance and philosophy's interest in ignoring them. *Hypatia*, 21(3), 20–36. <https://doi.org/10.1111/j.1527-2001.2006.tb01111.x>
- Hartman, S. (2007). *Lose Your Mother: A Journey along the Atlantic Slave Route*. Farrar, Straus, and Giroux.
- Hemmings, C. (2012). Affective solidarity: Feminist reflexivity and political transformation. *Feminist Theory*, 13(2), 147–161. <https://doi.org/10.1177/1464700112442643>
- Hoffart, A. R. (2021). *Intersectional Intersectionality? Interpretative Politics in Metacommentaries on Intersectionality* [Doktorgradsavhandling]. Örebro Studies in Gender Research 6.
- hooks, b. (1981). *Ain't I a Woman? Black Women and Feminism*. South End Press.
- Keskinen, S., Tuori, S., Irni, S. & Mulinari, D. (red.). (2009). *Complying with Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. Ashgate.
- King, D. V. (1988). Multiple jeopardy, multiple consciousness: The context of black feminist ideology. *Signs*, 14(1), 42–72. <https://www.jstor.org/stable/3174661>
- Lewis, G. (2009). Celebrating intersectionality? Debates on multi-faceted concepts in gender studies: Themes from a conference. *European Journal of Women's Studies*, 16(3), 203–210. <https://doi.org/10.1177/1350506809105310>
- Lewis, G. (2013). Unsafe travel: Experiencing intersectionality and feminist displacements. *Signs*, 38(4), 869–892. <https://doi.org/10.1086/669609>

- Lugones, M. (2007). Heterosexualism and the colonial / modern gender system. *Hypatia* 22(1), 186–209. <https://www.jstor.org/stable/4640051>
- Lugones, M. (2010). Towards a decolonial feminism. *Hypatia*, 25(4), 742–759. <https://www.jstor.org/stable/40928654>
- Mendoza, B. (2015). Coloniality of gender and power: From postcoloniality to decoloniality. I L. Disch & M. Hawkesworth (red.), *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199328581.013.6>
- May, V. M. (2015). *Pursuing Intersectionality: Unsettling Dominant Imaginaries*. Routledge.
- Mills, C. (1997). *The Racial Contract*. Cornell University Press.
- Mills, C. (2007). White ignorance. I S. Sullivan & N. Tuana (red.), *Race and Epistemologies of Ignorance* (s. 13–38). State University of New York Press.
- Murji, K. & Solomos, J. (2005). Introduction: Racialization in theory and practice. I K. Murji & J. Solomos (red.), *Racialization: Studies in Theory and Practice* (s. 1–27). Oxford University Press.
- Nash, J. C. (2019). *Black Feminism Reimagined: After Intersectionality*. Duke University Press.
- Rattansi, A. (2005). The uses of racialization: The time-spaces and subject-objects of the raced body. I K. Murji & J. Solomos (red.), *Racialization: Studies in Theory and Practice* (s. 271–301). Oxford University Press.
- Sedgwick, E. K. (1990). *Epistemology of the Closet*. University of California Press.
- Stoler, A. L. (2009). *Along the Archival Grain: Epistemic Anxieties and Colonial Common Sense*. Princeton University Press.
- Stoler, A. L. (2016). *Duress: Imperial Durabilities in Our Times*. Duke University Press.
- Sullivan, S. & Tuana, N. (red.). (2007). *Race and Epistemologies of Ignorance*. State University of New York.
- Tomlinson, B. (2013a). To tell the truth and not get trapped: Desire, distance, and intersectionality at the scene of argument. *Signs*, 38(4), 993–1017. <https://doi.org/10.1086/669571>
- Tomlinson, B. (2013b). Colonizing intersectionality: Replicating racial hierarchy in feminist academic arguments. *Social Identities*, 19(2), 254–272. <https://doi.org/10.1080/13504630.2013.789613>

- Tomlinson, B. (2018). *Undermining Intersectionality: The Perils of Powerblind Feminism*. Temple University Press.
- Tuana, N. (2004). Coming to understand: Orgasm and the epistemology of ignorance. *Hypatia*, 19(1), 194–232. <https://www.jstor.org/stable/3810938>
- Tuana, N. (2006). The speculum of ignorance: The women's health movement and epistemologies of ignorance. *Hypatia*, 21(3), 1–19. <https://www.jstor.org/stable/3810948>
- Tuana, N. (2019). Climate apartheid: The forgetting of race in the Anthropocene. *Critical Philosophy of Race*, 7(1), 1–31. <https://doi.org/10.5325/critphilrace.7.1.0001>
- Wekker, G. (2016). *White Innocence: Paradoxes of Colonialism and Race*. Duke University Press.